

БӨЛІМ: ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ

Дулат Бабатайұлы өмірі мен шығармашылығы

ЖАРИЯЛАНДЫ
06.11.2024СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/169407/

Дулат Бабатайұлы (1802–1874) — қазақ әдебиетінің классикалық өкілдерінің бірі, ақын және ойшыл. Ол 19 ғасырда өмір сүріп, өз шығармашылығымен қазақ халқының әлеуметтік, саяси мәселелерін және рухани құндылықтарын жырлаған. Дулат Бабатайұлы шығармаларында ұлттық болмыс пен отаршылдыққа деген қарсылық көрініс тапқан. Ол қазақ қоғамындағы әділетсіздікті, халықтың ауыр тұрмысын сынға алып, халықты оятуға ұмтылған.

Өмірбаяны

Дулат Бабатайұлы 1802 жылы қазіргі Шығыс Қазақстан облысы Аягөз өңірінде дүниеге келген. Ол өзі өмір сүрген орта мен уақыттың қиыншылықтары мен өзгерістерін терең түсінген. Қарқаралы, Семей аймақтарында халық арасына кеңінен танылған, ел арасында беделді тұлға болған. Ақынның өмір сүрген кезеңі — қазақ жерінің Ресей империясы тарапынан отарланып жатқан кезеңі. Дулат қазақтың дәстүрлі өмір салтына, рулық қоғам құрылымына үлкен өзгерістер алып келген бұл уақытты өз шығармаларында сыншылдықпен суреттеген.

Шығармашылық ерекшеліктері

Дулат Бабатайұлының шығармашылығы қазақ поэзиясының сыншыл-реалистік бағытында дамыды. Оның өлеңдері терең әлеуметтік және философиялық ойларға толы. Ол халықтың мұң-мұқтажын жеткізіп, отаршылдыққа, билеушілердің әділетсіздігіне, қоғамдағы моральдық құлдырауға қарсы үн қатқан.

Шығармаларының негізгі тақырыптары

1. Әлеуметтік әділетсіздік және байлар мен билеушілерді сынау

Дулат шығармаларында қазақ қоғамындағы әлеуметтік теңсіздік пен әділетсіздікті ашық сынға алған. Ол байлар мен би-болыстардың кедей халыққа көрсеткен зорлық-зомбылығын суреттеп, олардың әділетсіз билігін әшкерелейді. Ақын шығармаларында қарапайым халықтың ауыр тұрмысын сипаттап, әділетсіз билеушілерге қарсы наразылығын білдіреді.

2. Отаршылдыққа қарсылық

Дулат отаршылдық саясаттың қазақ халқының ұлттық болмысына, салт-дәстүріне тигізген зиянын көріп, оған қарсы болған. Ол Ресейдің отаршылдық саясатын айыптап, халықтың рухын көтеріп, тәуелсіздікті аңсайды. «Өсиетнама» поэмасында осы мәселелерді терең қозғап, ел болашағы жайлы алаңдаушылығын білдірген.

3. Моральдық-этикалық құндылықтарды насихаттау

Дулат Бабатайұлының шығармаларында адамгершілік пен рухани тазалық мәселесі маңызды орын алады. Ол адамды адалдыққа, әділдікке, қайырымдылыққа шақырып, қоғамдағы моральдық құлдырауды айыптайды. Жастарды дәстүрді құрметтеуге, үлкендерді сыйлауға, жаман әдеттерден алшақ болуға үндейді.

4. Қазақтың ұлттық болмысы мен рухани құндылықтары

Дулат шығармаларында қазақ халқының мәдениеті, тілі, діні мен дәстүрі туралы ойлар айтылады. Ол қазақ халқының рухани байлығын жоғары бағалап, осы құндылықтардың сақталуын құптаған. Ақынның бұл көзқарасы оның шығармаларының басты тақырыптарының бірі болып табылады.

Негізгі шығармалары

- **«Өсиетнама»** — Дулаттың ең танымал шығармаларының бірі. Бұл поэмада ақын қазақ қоғамының күрделі мәселелерін көтеріп, билікке, отаршылдық саясатқа сын айтады. Сонымен қатар, өсиет түрінде халықты рухани құндылықтарды сақтауға шақырады.
- **«Еспембет»** — тарихи-эпикалық поэма, батырлық пен патриотизмге толы шығарма. Еспембет батырдың ерлігін жырлай отырып, халықтың ел қорғау жолындағы күресін бейнелейді. Бұл шығармада батырлық, ерлік пен ұлттық рухтың маңыздылығы көрсетілген.
- **Өлеңдері** — Дулаттың көптеген өлеңдерінде қоғамның моральдық құндылықтарының құлдырауы, әлеуметтік мәселелер, халықтың ауыр тұрмысы сыналады. Оның өлеңдерінде тәлімдік, тәрбиелік ойлар басым, сондықтан олар қазақ әдебиетінде үлкен маңызға ие.

Әдеби мұрасы және қазақ әдебиетіне әсері

Дулат Бабатайұлының шығармашылығы қазақ әдебиетінде сыншыл реализмнің дамуына үлкен үлес қосты. Оның өлеңдері мен поэмалары қазақ әдебиетіндегі реализм бағытын нығайтып, кейінгі ақындарға рухани дем берді. Ол көтерген әлеуметтік мәселелер, отаршылдыққа қарсылық пен рухани құндылықтар тақырыбы басқа да ақын-жыраулар шығармашылығында жалғасын тапты. Дулаттың өткір тілі мен шынайы бейнелеу шеберлігі қазақ әдебиетінде ерекше орын алады.

Дулат Бабатайұлының шығармалары қазақ халқының ұлт ретінде сақталып қалуына, рухани жаңғыруына үлкен ықпал етіп, қазақ әдебиетінің алтын қорына айналды. Ақынның өсиет сөздері мен өткір жырлары оның шығармашылық мұрасының мәнін ұрпақтан-ұрпаққа жеткізіп келеді.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.